

ŞƏHRİYARI ANARKƏN

Məhəmmədhüseyn Şəhriyar yaradıcılığında “Heydərbabaya salam” poemasının yeri

Seyid Məhəmmədhüseyn Behcət Təbrizi (Məhəmmədhüseyn Şəhriyar) 1906-cı ildə Təbriz şəhərinin Bağmeşə bölgəsində, o zamanın tanınmış hüquqşünaslarından Hacı MİRƏĞA Xoşginabinin ailəsində dünyaya gəlib. İlk təhsilini Təbrizdə mətəhəri və Tehrandə dərülfünun məktəblərində alıb. Tibb Kollecinə bitirdikdən sonra Xorasanda, Tehrandə notarius və bank işlərində çalışıb.

Ədəbiyyata uşaqlıqdan maraqla göstərən, Yeddi yaşından Azərbaycanca, 9 yaşından farsca şeirlər yazıb.

1920-ci illərin ortalarından etibarən, istedadlı gənc şair kimi tanınıb. Klassik şeirin bütün şəkllərində yazıb, ədəbiyyatı yüksək məzmunlu qəzəl, qəsidə, məsnəvi, qitə və rübailərlə zənginləşdirib. Hansı üslubda yazmasından asılı olmayaraq, bir mövzusu var idi: Vətəninin məsnəvi bütövlüyünü görmək, can qardaşlarının xoş sədasını eşitmək. Həyatının böyük bir hissəsini İrənin müxtəlif şəhərlərində, Azərbaycandan uzaqlarda yaşamağa məcbur olan Şəhriyar özünün qərblilik qismətini Vətənin taleyi ilə müqayisə edir, bu paralellikdə rəmzi bir mənə görürdü:

Səndən ayrı düşsəm də mən, eşqin ilə yaşayıram,

Yaralanmış qəlbim kimi, qəlbə vuran Azərbaycan, -deyirdi.

Ustad şair saysız-hesabsız hadisələrlə son dərəcə zəngin bir əsrdə yaşayıb-yaradıb.

O, XX əsr ədəbiyyatımızın inkişafında böyük xidmətləri olan sənətkarlardan biridir. Seyid M.Şəhriyar poeziyasını ədəbiyyat dühaları sırasına ucaldan onun Azərbaycan və fars dillərindəki şeirləridir. Onların arasında “Heydərbabaya salam” poeması xüsusi yer tutur. Görkəmli söz ustasının əsəri Azərbaycan dilinin poetik mənzərəsini əks etdirən, lirik şeir nümunəsidir. Əsər şairin uşaqlıq yaddaşında yaşayan təsəvvür və təxəyyülləri ehtiva etsə də, poemanın qüdrəti və məşhurluğuna görə onu bütöv Vətən haqqında dastan və şeir kimi oxuyurlar. Poema axıcı, lirik, ürəyətandır:

Heydər baba, yolum səndən kəc oldu.

Ömür keçdi, gələmədim, gec oldu.

Heç bilmədim gözəllərin necə oldu.

Bilməz idim döngələr var, dönüm var

İtkinlik var, ayrılıq var, ölüm var...

“Heydərbabaya salam” poemasını oxuyan hər kəs bu qənaətə gəlir ki, insana hadisə və qəzavü-qərdərdən daha çox öz arzusu hakim kəsilir. M.Şəhriyar poeziyası sonrakı şairlərin əsərlərinə köklü təsir etdi, onların baxışının milli zəmin-

f.e.d. Ələddin Məlikov,
AMEA-nın Elm Tarixi
İnstitutunun baş elmi işçisi,
Azərbaycan İlahiyyat
İnstitutunun dosenti

də formalaşmasına səbəb oldu. Bu da poemanın özəmətinə göstərir.

Əsər dövrün mədəni və sosial atmosferini gözəlçirən öndə aydın canlandırır. Real həyatdan götürülmüş məlumatlar əsasında şairin necə yaşadığını da təsəvvür etmək mümkündür.

“Heydərbabaya salam” poeması Azərbaycan xalqının milli adət-ənənəsini o qədər gözəl, obrazlı və dəqiq təsvir edib ki...

M.Şəhriyar ömrünün otuz ilini fars dilində şeir yazmağa həsr edib. Onun bəzi mənbələrdə fars şairi kimi təqdim olunması da bu səbəbdəndir.

“Heydərbabaya salam” poemasını qələmə alması və bu poeziya incisinin doğurduğu əks-səda ölməz sənətkarın nə qədər milli düşüncə sahibi olduğunu bir daha nümayiş etdirdi. Məhz bu sənət incisi M.Şəhriyarı Azərbaycanlı mütəfəkkir-şair kimi səciyyələndirməyə haqq verir. Poema həqiqətdə bir anın məhsulu deyil. O, uzun illər öz ana dilində sözlərini ifadə edə bilməyən ədib və sənətkarların ümumi fəryad modelidir. Bu modelin formalaşmasında ustad M.Şəhriyar zirvədə durur. Onun adıçəkilən poeması əsrarəngiz bir formada xalqın müxtəlif təbəqələrinə təsir etmişdir:

Bayram idi, gecəquşu oxurdu,
Adaxlı qız bəy corabın toxurdu,

Hər kəs şalın bir bacadan soxurdu,

Ay nə gözəl qaydadı şal sallamaq,

Bəy şalına bayramlığın bağlamaq...

“Heydərbabaya salam” poeması, həmçinin şifahi ədəbiyyatımızın və milli irsimizin XX əsr dönməninin yadigarlarından biridir. Bu poema sazın və sözün müşayiəti ilə ifa edilib maraqla dinlənir. Müasir poemaların mövzu və məzmununa görə üç qrupa bölmək olar:

1. Mövzusunun Şərqi hikmətəməz qədim hekayət, əfsanə, rəvayət və nağıllarından götürən, habelə yazılı mənbələrdən alan poemalar.

2. Real tarixi hadisələrlə səslənən poemalar.

3. Yeni həyatın tərənnümünə həsr olunan poemalar.

Birinci qrupun əsasını ideal, saf və təmiz məhəbbət duyğuları təşkil edir. Eşq mövzusunun önəmliyi belə dastanların əsas xüsusiyyətlərindəndir. İkinci qrup poemalara real tarixi hadisə və qəhrəmanlıq motivi ilə zəngin mövzular daxildir. Üçüncü növ poemalarda isə müasir dövrün tərənnümü və təcəssümü ilə bağlı mövzular diqqət cəlb edir.

Tərcümeyi-hal mahiyyətli poemalara da bəzən rast gəlinir. Əsas sual bundan ibarətdir ki, “Heydərbabaya salam” poeması hansı qrupa aiddir? Bu sualın cavabında demək olar ki, poema həm hər üçünə aiddir, həm də heç birinə. Daha dəqiq ifadə etsək, bu poemada xalqın həyat tərzi, milli adət-ənənə, ailə toxunulmazlığı, insanların bir-birinə məhəbbəti, sevgi duyumu, dini birlik, real insanların tərənnümü, modern dövrün tələbləri və insanların öz-gələşməsi problemi ilə ustalıqla verilib ki, poemanı hər üç qrupa aid etmək olar. Digər tərəfdən, poemada folklorşünaslıq ünsürləri, qədim epos formaları, üslubiyat və lirik-epik forma və məzmun onu fərqləndirir. “Heydərbabaya salam” poemasında çoxlu arxaik sözlərdən istifadə edilib.

Məhz bu cəhətdən, “Heydərbabaya salam” poemasını tədqiq etmək, ətraflı öyrənmək, irsimizi araşdırmaq həm folklorşünaslarımızı, həm ədəbiyyatçılarımızı, həm də ziyalılarımızı düşündürməli və maraqlandırmalıdır.

M.Şəhriyar 18 sentyabr 1998-ci ildə vəfat etmişdir. Bu günün - 18 sentyabr təqviminin 2002-ci ildən etibarən İran İslam Respublikası Parlamentində Milli Şeir və Ədəbiyyat Günü kimi qeyd olunması qərara alınıb və təntənə ilə keçirilir.

Başqa bir məqam isə 18 sentyabrın Azərbaycan Respublikasında Milli Musiqi Gününün elan olunmasıdır. Bu təqvim dahi Üzeyir bəy Hacıbəylinin doğum tarixidir. O, 1948-ci ildə Şəhriyarın vəfatından 40 il əvvəl dünyasını dəyişib. İki qonşu ölkədə eyni gündə iki məşhur Azərbaycanlı ilə əlaqədar müxtəlif tədbirlərlə bayram edilməsi qürurvericidir. Bu, eyni zamanda, həm eyniliyin, həm də fərqliliyin nümayişidir.

Şair poemanın ilk hissəsini 1952-ci ildə Tehrandə bitirib. Anasının vəfatından sonra bu şəhəri tərk edir, Təbrizdə yaşamağa qərar verir. Güman edilir ki, ikinci hissəsini də 1954-cü ildə Təbrizdə bitirib. Poema müxtəlif cəhətlərdən çox maraqlıdır. Öz dövründə də xalq üçün maraqlı olduğundan dillər əzbəri idi.

Bu poema Azərbaycan türk millətinin həyat tərzi və milli ənənələrini bütüncü cəhətləri ilə göstərməyə müvəffəq olmuşdur. Bu poema, həmçinin 1955-ci ildə Türkiyədə “AZERBAIJAN” aylıq mədəniyyət dergisinin yanvar-fevral sayında işıq üzü görmüşdür.

Sosial media və din

Hadisələrin sürətlə cərəyan etdiyi bir dövrdə yaşayırıq. Bu sürətin ən vacib səbəblərindən biri isə texnologiyanın gündən-günə həyatımıza daha çox nüfuz etməsidir. Yeniliklər insanların ünsiyyət sahəsində özünü daha çox göstərir. Qloballaşma həm fərdə, həm də cəmiyyətə rabitə texnologiyaları vasitəsilə daha güclü təsir edir. Sosial media da qloballaşan dünyada hazırda insanlar üçün əlçatan, işlərinin həlli üçün daha rahat vasitəyə çevrilib. Burada Facebook, Twitter, Instagram və YouTube kimi sosial şəbəkələrin daxil olduğu geniş bir rabitə vasitəsi, eləcə də nəhəng fəaliyyətə malik məkan nəzərdə tutulur.

Sosial media dünyada əvvəlkindən daha asan və daha sərbəst ünsiyyət imkanını təmin edir. İnternetdən istifadə imkanları çoxaldıqca, sosial media tətbiqlərinin üzvlərinin də sayı artır.

Qeyd edək ki, sosial şəbəkələr təkcə ünsiyyət üçün limitsiz bir mühit yaratmır, eyni zamanda, insanların məlumat almaq kimi ehtiyacını da təmin edir.

Eyni zamanda, sosial medianın müasir dünyada dini anlayış və bu sahədə fəaliyyətin yayılmasında mühüm funksiyası mövcuddur. Sosial şəbəkələrdə dini məlumatlar paylaşan hesabların, səhifələrin və bloqların sayı gün-gündən çoxalır. Bu bloqlar və qruplar cəmiyyəti inandırır, ona təsir göstərir. Araşdırıldığı zaman ayələrdən-hədələrdə bir çox mövzuda saysız hesabların olduğunu görürük. Həmin səhifələrdə izləyicilərin sayı kifayət qədər çoxdur. Təəssüflər olsun, belə səhifələrin bir çoxunda dini mövzuda yanlış məlumatların yazılmasının, terror təşkilatlarının öz fəaliyyətini yaymasının şahidi oluruq. Müsəlmanlar terrorçu elan edilir. İslamofobiya fenomenə çevrilir. Dünyada da sosial medianın bu sahədə nə dərəcədə təsirli olduğunu görürük.

Belə qruplarla mübarizə olduqca vacibdir. Hazırda yalan informasiya yayan, din pərdəsi altında gizlənmiş, İslamı tənqid edən qüvvələr çirkin əməlləri üçün sosial medianın imkanlarından çox effektiv şəkildə yararlanırlar. Sosial şəbəkə ölkədə sabitliyi pozmaq istəyənlər üçün güclü təbliğat obyektidir. Ölkəmizdə mövcud olan tolerant və multikultural mühitə yad təsirlərin qarşısını almaq, onlarla mübarizə aparmaq isə hər birimizin borcudur.

Texnologiyaların və internetin daha geniş yayıldığı müasir dünyada gənclərin tərbiyəsində ilk yeri ailə tutarsa, ikinci və üçüncü yerlərdə media və məktəblər dayanır. Göründüyü kimi, media ailədən sonra gənclərin formalaşmasında, cəmiyyətə adaptasiyasında daha mühüm rol oynayır. Bütün bunlar mətbuatın gücünün dəyərləndirilməsi məsələsini aktuallaşdırır. Bu sahədə müəyyən addımlar atılsa da, təəssüf ki, hələ radikal qüvvələrin qarşısı tam alınmayıb. Radikalizm mübarizə mexanizmi təkmilləşdirilməlidir. Cəmiyyətə sosial media vasitəsilə İslam dininin dəyərlərini çatdırmaq üçün aktiv olmaq lazımdır. Din xadimləri bu yöndə sosial şəbəkələrdə fəaliyyətini artırmalı, media sosial şəbəkələrdə yayılan qərəzli məlumatların qarşısını almaqda, müzakirələrin daha doğru istiqamətdə getməsinə kömək göstərməlidir. Bunun üçün media nümayəndələri də dini mövzuda məlumatlandırılmalı, təkcə islami biliklərə deyil, eləcə də bütün dinləri əhatə edən bilgilərə sahib olmalıdırlar. Necə ki, iqtisadi xəbərlərin yazılması ilə məşğul olan bir jurnalist vergi, enerji, məzənnə və s. məsələlərdən agah olur, dini mövzuda yazan mətbuat nümayəndəsi də dinin əsaslarını təşkil edən təməl qaynaqları bilməlidir. Necə ki, hər hansı sahədə bir xəbərin hazırlanmasını onun mütəxəssisinə həvalə edirlərsə, bu, dini sahədə də özünü göstərməlidir.

Ölkəmizin sabitliyi və inkişafı, o cümlədən, gənclərin mədəni-əxlaqi tərbiyəsi ilə bağlı məsələlərə daha da ciddi yanaşmaq hamımızın üçün ən vacib məsələlərdən olmalıdır.

Ayşən Aslanova,
Azərbaycan İlahiyyat
İnstitutunun
mətbuatla iş üzrə
baş mütəxəssisi